

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

בריאות וחולי ללא מדע מודרני - על מחלות, רפואה ציבורית,
שמרנות ויצירתיות בעולם הישן - 96346

תאריך עדכון אחרון 16-09-2024

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 1

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: רפואה

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר א'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: עין כרם

מורה אחראי על הקורס (רכז): ד"ר תמר שלמון-מאק

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: tamisalmon@gmail.com

שעות קבלה של רכז הקורס: מיד אחרי השעור, או בתיאום מראש

מורי הקורס:

ד"ר תמר שלמון-מאק,

ד"ר סער חשביה,

ד"ר חגית פלג

תאור כללי של הקורס:

הקורס של קצרה הצגה https://youtu.be/_O55K1oa-HI

נושאי מפתח הקשורים לבריאות, למחלות, לבעיות אתיות של בריאות הציבור ולהקשרים התרבותיים והחברתיים שלהן כפי שהם משתקפים במקורות כתובים מימי הביניים ומראשית העת החדשה. כיצד הבינו בעבר את מהותו של מצב החולי ואת המתכון הרצוי לבריאות טובה, איך התמודדו עם מגפות? איך טיפלו בילדים קטנים כאשר איום התמותה היה גדול כל כך? באיזו מידה היו סבלניים כלפי חריגים, שוטים, בעלי מומים וכיצד הגדירו בריאות נפשית? כיצד תפסו את המעבר מרפואה מסורתית למודרנית, ואת אחריותם של רופאים להדרכת הציבור? הדיון יתבסס על כתבים מתקופות שונות, עבריים ומתורגמים, ועל מחקרים חדשים.

מטרות הקורס:

הכרת מצבים ודילמות בעלי משמעות אתית וחברתית היסטורית, שיש בהם עניין גם כיום.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

להכיר סוגים שונים של ממצאים היסטוריים מעניינים בנושאים רפואיים. לראות את הדומה והשונה במצבם של בני אדם המתמודדים עם חולי בתקופות שונות. להשתמש בהם כמצע לדיון אקטואלי.

דרישות נוכחות (%) :

100%

שיטת ההוראה בקורס: דיונים על מקורות היסטוריים רפואיים. השתתפות פעילה של הסטודנטים. בחנים קצרים על חומר הקריאה. הגשת עבודה לסיום.

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

- * תפיסת האנטומיה והבריאות בעולם העתיק ובימי הביניים כחלק מהשקפה בריאותית הוליסטית. היפוקרטס וגלנוס, אבן סינא ורמב"ם, והשקפותיהם שמשלו ברפואה במשך כאלפיים שנה.
- * איום המגפות. אירועים אפידמיולוגיים גדולים או מקומיים. ההתנהגות נוכח מגפות בקהילות יהודיות ובעמים. דיון על סמך מגוון מקורות אותנטיים - ספרותיים, דו"חות מקצועיים וסיכומים מתחום המוסר: בוקאצ'ו, דקאמרון; דניאל דפו, יומן שנת המגפה; אברהם קטלאנו, עולם הפוך; יעקב צהלון. שירים עממיים המתארים מגפות, ועוד.
- * יולדות ותינוקות: טיפול בתינוקות - רחיצה, קשירה, תזונה. ההקשר החברתי והבריאותי של ההנקה. קיימים דיונים ראיסטיים הלכתיים מרובים מאוד בנושא זה. המינקת כמקצוע נפוץ, והתפיסות הבריאותיות הכרוכות בתפקיד. תמותת תינוקות ומוות בעריסה. חרדות ואמונות.

* בריאות הציבור – שרותי רפואה ציבורית ופרטית בעולם הימי-ביניימי והטרומ-מודרני. רופאים, חובשים, רוקחים, גלבים: חוקים ותקנות למען בריאות הציבור. חקיקה בוועידות כנסייתיות, תקנות מפורטות בקהילות יהודיות (קרקוב, סלונקי). שאלות אתיות ופרופסיונליות שעולות מקבצי חוקית ותקנות.

* בריאות הנפש והשלכותיה הדתיות והחברתיות – דרכי איבחון ותפיסות חברתיות בעולם הטרומ מודרני, והשיח החברתי בנושא מאז השינויים הגדולים במאה ה-19.

* הרפואה המודרנית במאבק מול הרפואה המסורתית: סטודנטים יהודים לרפואה, ספרי הדרכה לציבור הרחב. ספרי ההדרכה לציבור שהופיעו במאה ה-18 בחברה האירופית. מקבילות בחברה היהודית. היגיינה ורפואה בעיתונות וב"אפמרים" בראשית המאה העשרים במזרח אירופה.

חומר חובה לקריאה:

ביבליוגרפיה, סרטונים ופודקאסטים מומלצים:

מסמכים רפואיים בגניזת קהיר (באתר הגניזה של אוניברסיטת קיימברידג')
-<https://www.lib.cam.ac.uk/collections/departments/taylor-schechter-genizah-research-unit/projects/medicine-medieval-egypt>

* בוקאצ'ו, ג'ובאני, דקאמרון – פתיחה. (תרגום: גאיו שילוני), 2000.

• דפו, דניאל, יומן שנת המגפה (תרגום: יותם ראובני), 2002. (קטעים)

• היפוקראטס, "על האוירים ועל המים ועל המקומות" (תרגום: אליעזר שיינקמאן), 1942 (קטעים).

• פוקו מישל, תולדות השיגעון בעידן התבונה, ירושלים תשמ"ו, עמ' 57-70.

• ריינר אלחנן, "רחוב היהודים בקרקוב – מקורות ומבואות", קראקא, קז'ימ'ז', קרקוב – מחקרים בתולדות יהודי קרקוב, תל אביב תשס"א, עמ' 315-322.

Butterfield William C. (1973), *The Medical Caricatures of Thomas Rowlandson*, JAMA (American Medical Association) 224:1.

- Véronique Dasen, *Childbirth and Infancy in Greek and Roman Antiquity, Families in the Greek and Roman Worlds*, 2010, pp. 291-314.
<https://core.ac.uk/download/pdf/79426554.pdf>

חומר לקריאה נוספת:

* לרמן י' (2016), ספרות השאלות והתשובות (שו"ת) בחקר ההיסטוריה של מקצוע הרפואה התעסוקתית, הרפואה, 155, 3, עמ' 185 - 188.

<https://www.ima.org.il//FilesUpload/Medicine/0/193/96510.pdf>

* שחר ש', קבוצות שוליים בימי הביניים (אוניברסיטה משודרת), עמ' 62-67.

* כהן א', רישומים של כאב

דת, משפט ורפואה בימי הביניים המאוחרים, בעריכת מירי אליאב-פלדון.

* טוכמן ב', ראי רחוק: המאה הארבע-עשרה הרת הפורענויות, תל אביב תשנ"ה, עמ' 104 - 134.

* פוקו מ', תולדות השיגעון בעידן התבונה, ירושלים תשמ"ו, עמ' 57-70.

* אוסלנדר, ויקי, ראיון עם היסטוריון המגפות פרנק סנודן, כלכליסט, 2.4.2020

<https://newmedia.calcalist.co.il/magazine-02-04-20/m03.html>

-
- "בין דת לרפואה: מפגשים היסטוריים ועכשוויים 2020", פרויקט היסטוריה אזורית של רפואה במזרח התיכון המודרני
- https://www.youtube.com/channel/UCMbp6anuODccu_xwnzq9big/featured?view_as=subscriber

מרכיבי הציון הסופי :

הגשת עבודה מסכמת / פרויקט גמר / מטלת סיכום / מבחן בית / רפרט 60 %
השתתפות פעילה / עבודת צוות 20 %
מטלות הגשה במהלך הסמסטר: תרגילים / עבודות / מבדקים / דוחות / פורום / סימולציה ואחרות
20 %

מידע נוסף / הערות:
הנוכחות חובה